

№ 15 (8424). 1999 СЫЛ ОЛУНЬУ 11 КҮНЭ. ЧЭШНЭР. СЫАНАТА — 1 СОЛК. 10 ХАРЧЫ.

 CO_2 норм.

ОЛУННЬУ 5 хүнүгэр улауустаагы не дьмала отделе үлэһиттэрэ 1998 сыллаах үлэлэрин түмүгүн дьүүлэстилэр.

Ис дансала отделин 1998 сылга кыпныт үлэтин аналитической ыспыраалкада олобуран отдел штабын начальнига майор В. Г. Драгунов туруорда. Данылаатчыты отдел бары сулууспаларын начальниктара баар кыһалгаларыгар, проблемаларга, инники соруктарга тохтоон тым этээн ситэрип биэрдиэлэр. Угрозыск сулууспалар.

Угрозым сулуусната төлөрү састаабынан үлээ-
бит. Билингвист б дьаала арыллыбакка турар. Бары-
та уоруу дьаалалар. Сүрүн биричиинээн оҥоһул-
лубут дьааланы хойутаан биллэрни, дакаастабыл бу-
лар суолунна төпсөн кэбинни, итиннэхэ көмөлөһөр
предметтэри, малы-салы хамсатыы эбэтэр олох да
суох оҥоруу буолаалар. Тута дьаал мьалдьыбат,
участновайдар үлэллэр сирдэригэр оҥоһуллубут дьа-
алар бары арыллыбыттар. Иниикити оперативнай-
дык үлээтэбин эрийиллэр. Машыаха хас бөһүөлөк аа-
йы участковой инспектор баар буолара улахан оруо-
лунна.

Экономической буруйдары онорууну утары охсунар
отдел 38 мафанын үлэтин бэрэбэркэлээбит. Атын
эргизэн быраабылаларын кэспиттер эппизикэ тарды-
лыбыттар. Арытны атылаанын бэрэбэркитер, бы-

ҮЛЭ ТҮМҮГҮН БҮРҮҮСҮҮЛЭР

раабылаларын тутууунанар сыллаах рейдэлэр ытыллаллар. Ол курдук, 22 арыгы атыламыш туочука барэбиркэлэнэ, быраабыланы кэспит 3 илти ыстарактанна. Кини заправкага таһаарыллыбыт улахан суумалаах итэҕэстээһин төлөһүлүннө.

Силнэстийнны мытыгта профессиональн тахым ирдэннэлэр. Холобур, элбэх суумалаах үнэ-харчыгта салхыннаах буруйу онорууга бухгалтер, экономист идэлэх киби баара хайзан да наада. Силнэстийннэ урунку өтгүтөр народный хонтуруод, элбэх ревизор-дар бааллара улахан нөмөлөөх буолара. Вилитин ба-роздэги арангаччылыыр общественной торилтэлэри нөдүүстээхтик үлэлэтэр сорук турар. Силнэстийн-лир өдгөл республикада мытыллыбыт күрэхтэлэнигэ бастаабыт.

Суолга быһылааннар тахсылара аэспит сылга эбиллэнэ. Бу техниканы бас билээччилэр суол быраабылаларын мөлтөхтүк биллэлэрттэн, арыгы иһэн баран уруулга олоруударыттан тахсар. Маныаха ээни-лэбэньэни кытары көрсөн сэрэтэр үлэни, киһилэри үөртүһүн ытталыр былааннаахтар. Дьону таһар предпринимателлэри барыларын мунуһан көсөспөттөр. Суолга тахсар быһылааннары хоңтуруоллуурга улахан кыһаллоох буолуохтаах санаа ГАИ поһа тутулдан баран, көрүүгө-харайыһыга үп-харчы көрдүлүбүтүнэн сабыллыбыт. Маны үлэлэтэри туруорсаллар.

Саастарын сүтэ илик оёолор буруйу өнгөрүүлэрэ
түтэ сылга аччаата. Буруйу өнгөрүү үксүгэр оёо-
лорунгэ кыһаммат, ханна да үлэлээбэт төрөн-
сөөдү оёолортои тахсар. Сайынны үлэ-сыйына-
а бэрэрдарианан оёолору хабым буруйу өнгөрүүнү
үтүтэ улахан оруоллаах. Ого бэрээдэгин тупса-
рыкта дьээ көргөнгэ үлэлээххэ. Ханна общественной
төрүтүлөөр күүскэ үлэлэир сирдиритэр оёолор буруйу
өнгөрүүлэрэ тахсыбата. Холобур, Мугудайга, Ха-
дандэ.

Улзус прокурора Е. В. Петров эконо­мической буруйу огорууну утары күүскэ үлэ­һи­яргэ ытырда. Вей­ги улзуска Федеральнай кредити ылаи баран төнү­нүрбэнккэ сымдыааччылар бааллар. Иткэри төнү­нүр­рөгэ ис дыала отделин үлэһиттэрэ эитэ үлэ­лэ­һэл­лэрэ наадатын ыйда. Буруйдарын борустан боско­ломут дьоннор кылаан үлэ булбатар. Ошон мээ­нэ сымдыааччылар хаттаан буруйу оморолор. Маныаха ки­н­н­л­ө­р­гө алаан үлэ мээстөлэрин хаалларарга туруу­руста.

Народнай суут председател В. Н. Соловьев сууни дымалалары сөнтөөхтүк толорон киллэрин мөлүөр, майы көнөрөр наадатыгар тохтоото. Ляцэнэоннай сулуусна, ГИБДД сотрудинктарын өттүлөрүттөн соро- бур клиеннэргэ бүрүкүрээтти сыйыаннаһын, доку- муннары толорон бизрбэккэ эрөйдээһин тахсыта- лыһын кэринтикэлээтэ.

[illegible][illegible]

СОБОТУОПКАНЫ КҮҮСКЭ ЫЫТАРБЫТ

Советскай былаас потребкооперацияны төрийн босгоотой тьа дьонугар мунгуна суох үтүгүн өнөрбүтэ. Отууус сыллар сабаллымыларыгар аһыллуктөр аһы кооператив ланннылара (маҕаһымынар) аһыллаллар, урут тьа дьонно күнү-дьыны ыстап, сыра бөрөһөн куоракка эрэ киирэн булар күнүстө туттар табалдарын дьылларын таһыттан атыылаһар буолаллар улаханньык үөрбүттөрө, сүргэлэрэ көтөрүлүбүтэ.

Мин адам Бүгүнкү ийбети, 14 саастах убайбын кооперативна киллэрэн, калы төлөөн киинисиз ыбыт эте. «Бу киинисилэрбит үй»-саас тухары оолорбутугар, сизинэрбитигэр бериллэн салдынан бара тураллар үйү»,—диэбитин ойдуубун. Билигин 74-төөх киин, 4-5 саастахлар адам Күндүл элпимыттан кыра жөөчүлүккө кубуок саахар атымылдан асалан туттаран көбиспитигэр үрбүшүнү арай өлзөкчүзү унар киин. Ону тэнэ «курунчаакы» диэн муус манган бурдук, «чарнааскай» диэн табах, «Улахан дорообо» диэн быһах да хонгот кытаанах чэй, сийдэс тапас, «дуба» диэн ыстан, ырбаахы таһаһа, дээрэккөн ойуулаах мас шьуска, бөйөтигэр манган таас хамса атымылдан динчээх дьоро кириэ буолбута.

Каллн селанолар тэрвлэлтээр, атыг-эргэн өссө үк-
сөөн барбыта. Ага дойдү сэрингнн зэвннтгэн «Халбис»
ордук кэзгээн, кыадыран, республина тымтын дьонун
табаарынан олоочу, бородуукта үгүс өттүгөн хаачый-
быт улахон үтүөлзэх этилэр. Ол бөйгөтө билигин ба-
йар эрэ сымаллаах сүүлүктөр сөнгөөбүт рыноктара
кыһарыйан, сорогтор туора көрүлүрүх курдук да буол-
лар, билигин даҕаны тым дьон сүүрүннүн маҕаһын-
тартан аһаан олороолдор. Сорохтор чааһынай атык-
һыттар табаардара чычакки, дэлэй, оюн кооперация-
ны эһиэххэ сөнө дьон курдук тыллаһааһлар. Ити дьон
кооперация эһини да, чааһынайдар сымаларын туту-
лаһаа үрдэтпэхтэрин ойдообөттөр. Кооперация урук-
ку үтүөтүн да туһугар, билигин да нөһүлээһини
хаачыйар аһаан үрдүктүк тутарын быһытыһан,
үрдүкү салаатта ойбөдүтүн дьһиһээхтик ыһахтаах,
оюн сүһүөгүн булаһ сайдыахтаах, эстии сүөхтээх.

Кооперация 80 сэлээн «Олох үйгүүтүн уяансан» дигэн Чурагтын кооператордарын туһунаа олус үчүгэй, аманалаах кянигэ тахсыбыт. Итингэ сэнээрэн уонна өтөрүн кэригэ бэймэ кооперацияда үлээбэбит эйгэ-биттэн адыаах түгээн кэсисэхпин баһарабын.

Мин Чурагчы райпотребсоюзугар 1952 сылтан булду тэрийээччиин, онтон 1960—1964 сс. сохотуонкада председатели солбуйааччынан, сохотуонна хонтуоратыгар директорынан үлээбэтим. Чурагчы райпотребсоюзугар өр кэмгэ сыраларын-сылбадарын биэрэн үлээбэбит эбэх дьонтон өрдүк М. Е. Софроновы чорботобуй. Михаил Егорович үөрөбү кыратынан билим-бардагга мэлдьи председатели солбуйааччынан таһыллара. Ол тынан баран, сохотуу сирэй председателилар гурайаннар миннн сирэй председателинан хаалара. Ол эргинэн үлөтө олус сыраларабыттан, эриирдээбиттан, ылыгыча миннн кылайан тулуйбатыттан буолара. Арай М. Е. Софронов ханна аванниа да дьулуурдаахтыан тодо курдьан баран илэрэ. Оччолорго туспа каларга үлэниир киһи суоҕа. Онон, элпитим курдук, үөрөбү кыра буолан, бирикээстэриң миэхэ суруйтарара. Сирэй председатели, эргиннэ председатели суохтарыгар сохотуонкада председателин миннн солбуйан тэрийтэни олорчу салдарым.

Очолорго потребовоз соботуонкада хөнтүөрүтэ соботуонка элбэх көрүнүчү ылатара. Колхозтартан түү-
лээни уюуна кылдыккэлээх кымыл тириятин тутара.
Бу государтөвөннай былаан буолан туохуута кытаа-
нахтык ирдэһэрэ. Колхозтар сөптөөх кадронай булчут-
тары бибэрбэнкэлэр, ол икхсэнтэ үгүс бириэмэни, сы-
раны ылатара. Ону таһынан кыһилланыһаттан эти, сүө-
һү тириятин, отону, толлэһи, сыммыты, хууту, кы-
мы-сизли, көтөр түүтүчү тутарбыт. Сөботуонка үлэти-
гэр өр кэмгэ бөрүһүннээхтик үлэлээбиттэра: Дьячков-
ский Михаил Иванович (Амгыһыккы), Окашевский
Николай Яковлевич соботуонка хөнтүөрүтүн диспе-
ктордарынан, Попов Гаврил Яковлевич Амма, Макаров
Федор Васильевич (Элэн) Кытаанах, Филипов Алфа-
пасий Васильевич Хадаар, сельдоларын соботуонкада
председателлэринэн уо. д. а. Кинилэр дьинг кыһам-
пыллаах, саталлаах үлэлэрин түмүтөр соботуонкада
бөкүлэр былааннаар туолаллара, аһарыналлара.

Советуемна хонгуоратыгар үлээсөөт хэмээр икки төгүллээн улаханнын хайтанмахха сонтөөх, нэһиллээн ньөгэ бөрт туһалзах, наадалаах дьаһалларым, төттөрүтүм, буруйдааһыныга кубулуйбутуттан хомойбутум. Ол хэмгэ колхонтоохтарга харчы олох көсүбөт, күндү этэ. Ииньэ тыман, биһаги нийиллэргэ харчы төбөн биһэр, онон атыллыһар кыахтарын үрдтөн табаар эргинрин улааттыһарар сымалтан, ону тэһэ-нуораттаан күннэрлэ-дьаһалларын аһыһааттарын туһутар «комиссионнай» дьен этэ үрдүк сыманада тутан баран, 1 кг

олдтообушхут. Дьон үөрүүнү кытта олорор сирдөрүгөр этн харса суох туттарбытара, билин 4-5 бүк туол-
бута. Бу эппитин кыһаны быһа атыһаабыппыт, атын
сиргэ кыһыппыты үрдүөн элбэх эт хаалбыта. Ону
«эт наада буолуо, сайын атыһаахпыт» дээн сир а-
һы булууска уган хаһааммыппыт. Ол кыһын ыарахан
кыстык буолан, колхозтар сүөһүлэрэ ыран-быстан сым
тахамбыттара. Сайын кыһааха олорон сэттэххэ» сөп-
тоох сүөһү суох буолбута. Ол кыһы «бинигиттэн эмис
эттэ млыт, күбүн этн этини толөөрүн» дьаббиннат.
Оһио ити ырытан сүөһүлэрэ күһүмүгүтэ тиийдэҥиз
диск бүк улаатарын, уойарын ойдоон, үөрүүнүн со-
булаһын, билигэ эппитин ылан кыһааха сөннөттөрө.
Уонна оччо-бачча этн итин аһыланка, кыһааха сэт-
тибит дээн райстакка отчуоттаабыттар. Ону государ-
ствоны албыннааһымынан ааган, колхоз председа-
телрин быһабаарынан хаалларан туран, советуонка
контууретын директорун А.Т. Ефремови үлэтигиттэн
устан кэбиһинтэра. Кинини устан баран минтин ди-
ректорынан аныыллар. Эппилгөр Аһио сельсовети
советуонкада сектора Попов Гаврил Яковлевич: «Нун-
тара быһабыт билигитин дьон туһатыгар таһаарыаха
наада»,—дээн мэхэ этин киллэрэр. Ити кэмгэ олох-
тоох ылаһи туһада таһааран аһы-үөлү дэлэтин прог-
раммата күөскэ дурбута.

Попов Г. Я. олус сыгыры-сымынаас майгылаах, тэрээһиннээх, көпө-судургу, дыонутар-сэргэттнэр тылһын ылыһнарар киһи этэ. Кыһын ахсыһына мйга оройуон булдуун атена буолан Аадан—Анна икки ардыларынаабы урэхтэргэ сымдыар Чурапчы, Уус-Майа, соро-бор Анна, Таавта булчуттарыттан утары атыгы түү-лээх хомуйан киллэрэн, былаан туолуутугар улахан көмөнү оҥороро. Сайын Анна өрүһүнэн Мындабаа-йыга мэлбэг таһаары сүөнээһинигэ, өлөхтоох киһи быһымытынаа, улахан тэрээһин үлэни ымтара, куруус-чуктар түбэр сирдэрин, айыыр астарын, баржа тик-сэр сири, трабы уо. д. а. эрдэттэн бөлөм оҥороро. Көһүн Анна сельпютун сирэй председателинэн та-лыллыбыта. Ол олорон 1966 сылааахха субуотунуун-танн тутуу майын кэрдэ тахсан баран маска оҕуста-ран күөгэйэр күнүгөр сымдыан хоһолтолоохтук өлбүтэ. Оройуон кооператордарын үбүдүөйдээх минигэлэри-гэр киһи туһунаа биир да тыл кирибэтэ улахан ту-тах дии саныбын.

Гайрил Яковлевич одоо сааһыттан унагы-туора сыйы-
быт илин үрөхтэрин барда баялдарын, быстыбат бы-
һааннарын кэпсээн туран, мэхээ ити үрөхтөр схема-
карталарын кумаабыга уруһуйдаан биэрбитэ. Кини
этиятинэн 7 сиртэ булчуттар үүтээннэрин туттарбы-
тым. Бу үрөхтөргэ, сүһүнүөн, Амма сельхозун бул-
чуттара сылдыалара, түүтээх үксэ мантан киирэрэ.
Нуотара 5-с участкалар былыргы эстибит
солхоз дьэстии-уотун кини база өһөстөн ма-
данын аһан, соротуонка нууна тэрийбэтим. Прем-
ицтынан Болтоно киниэ Местинион Яков Дмитриевич
ли аһаан таһаарбытым. Кини өһө соротуонка бары
көрүүнү: тайах, эһэ, кус этин, балыгы отону сорө-
туонкалыхтаара. Күһүн Нуотара үрөһүн көпсүһүтөр
ньобор, күстэх муштубутун иһин үрөһү талаһынан бы-
һыттаан бараан ньобор дэһин (илин) көрдөнүтүүн
булаан таһаарбакка, быһыт мууска хам тоғон хаал-
быт. Ол таһытар муштубут балык сикэһийгөр булчут
Денис Гермогенов оғонньор күһөн кэпсээн таррам-
мыта. Иһолай Герасимов дьээн Хайахсыт киниэ Том-
посттон дойдутугар кэлэ сындыан истөн, сүрүнчыллар
Нуотараны быһыттаан балык бөһөнү өлөрбүттөрө
дьээн Дюкуускайга үксүү суруйбут. Кыһын бэрэбэр-
кэ түмүгөр балык өлбүтэ көстүбэккэ, көһнөрү «быраа-
быланы кэһин» иһин, быһыт хам тоғмутун хаартыс-
кага күһөннө бараан, сөбүгөр ыстараан төһөнүттэрэ.

Салга төрийн албант бусламын, анал бэлгисмт, булчут булга тайаарбакка, олно бултуу сэлдьяр калро ай булчуттарынан бэрт эрэлхэн 2 тонна бэдэг со-
бону, 2 тонна тайах этин, 2 куул шовгор бадлыг сово-
туулкалаабынныт кылай килрбэксэ биэр айдаан
буодбута. Оройонгш нээдеход массымна суога. Онон
«Холбос» совотох нээдеходтаарын туруорсан мян,
бэйм тымсн операцията уруудай ялчын аахсыбак
на, 3 суункага толгуун калстрон, утуйбакка сэлдьян
онгубутун мэлбышныт. Киллэрэн марайныгш туттар-
бынныт олох бэлдэйнныгшн тута бүшштэ.

Ихл Нустара бйлангын туһаца таһаарар үтүө баҕа-
быгын кям да дьыгирэхтик ойбоомко, хата, смотада
көрүлүүбэтэх элбэх ороскуоту таһаарда дием буруй-
дуур сагалар баалларыттан, ыстараантана-ыстараан-
тана советодун туох мушун көрдөхүсүүй дием түмүк-
тээн, сыра беронен тэрийбит баабым эһэргэ күһэл-
либитим.

Иван ОБОИШНИКОВ—Хочуоп.

